Datum vyhotovení dokumentu: 8. března 2015

SOUHRN HLAVNÍCH ZJIŠTĚNÍ ZE SOCIOLOGICKÉHO VÝZKUMU ZA ROK 2014

Informace o výzkumu

Sociologický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., se věnuje řešení výzkumného projektu, jehož tématem je **zapojení veřejnosti do jednání o vyhledávání lokality pro výstavbu hlubinného úložiště**. Finanční prostředky na realizaci projektu jsou čerpány z grantu, který Sociologický ústav na základě veřejné soutěže získal od Technologické agentury ČR pro období let 2014 až 2015.

V roce 2014 byla realizována první část výzkumu, která měla povahu sběru tzv. kvalitativních dat. Řešitelský tým považuje za důležité informovat průběžně o výsledcích výzkumu obyvatele lokalit a další účastníky jednání o hlubinném úložišti. Následující text obsahuje shrnutí hlavních zjištění, ke kterým výzkum dospěl v roce 2014.

Chtěli bychom upozornit, že výzkumný projekt trvá až do konce roku 2015 a že se zatím jedná o průběžné výsledky. Konečné výsledky výzkumu bude možné formulovat až na základě reprezentativního dotazníkového šetření, které proběhne v dubnu roku 2015 a ověří platnost hlavních zjištění ze sběru kvalitativních dat.

Z důvodu finančních možností vědeckého grantu musel řešitelský tým pro realizaci výzkumu vybrat pouze 4 ze 7 vytipovaných lokalit. Jde o omezení, které nemá vliv na kvalitu výzkumu. Na základě pečlivého zohlednění různých sociologických kritérií byly vybrány lokality Čihadlo, Čertovka, Magdaléna a Hrádek. Tento výběr lokalit pro sociologický výzkum žádným způsobem nesouvisí s procesem výběru lokality pro úložiště.

Poskytování informací o výzkumu veřejnosti

- Dne 16. 1. 2014 byla na webových stránkách Sociologického ústavu Akademie věd ČR publikována tisková zpráva o realizaci výzkumu.
- Dne 21. 1. 2014 byla na schůzce Pracovní skupiny pro dialog o hlubinném úložišti uskutečněna veřejná prezentace obsahu výzkumného projektu.
- Dne 16. 5. 2014 byl na e-mailové stránky všech obecních úřadů ve 4 lokalitách, kde následně proběhly skupinové diskuze, rozeslán informační dopis, který informoval o výzkumném projektu, účelu výzkumu a o tom, jak se výzkum dotkne obyvatel obcí.

Členové výzkumného týmu a kontakt

Mgr. Martin Ďurďovič, Ph.D.
PhDr. Daniel Čermák, Ph.D.
Mgr. Kateřina Bernardyová

V případě jakýchkoli dotazů týkajících se výzkumu využijte, prosím, kontaktní e-mail: **sou_hu@soc.cas.cz**

CO JSOU V NAŠEM VÝZKUMU KVALITATIVNÍ DATA?

V našem výzkumu jsme použili **standardní techniky sběru kvalitativních dat**:

- **skupinové diskuze** s obyvateli 4 lokalit vytipovaných pro výstavbu hlubinného úložiště
- **individuální hloubkové rozhovory** se zástupci nestátních a státních institucí zapojených do jednání o hlubinném úložišti a s experty.

Výhodou skupinových diskuzí a individuálních hloubkových rozhovorů je, že jedincům, kteří se jich účastní, dávají prostor vyjádřit se spontánně a vlastními slovy. Záznamy z diskuzí a rozhovorů jsou přepsány a analýza anonymizovaných přepisů sociologům umožňuje porozumět způsobům uvažování, postojům, motivacím, pocitům apod. U diskuzí i rozhovorů jsou stanovena kritéria pro výběr účastníků.

Protože kvalitativní data jsou výsledkem rozhovorů s menším počtem jedinců, nemá smysl je analyzovat za pomoci statistických postupů a **nelze je považovat za statisticky reprezentativní za nějakou populaci** (např. obec). Na druhou stranu však mohou proniknout do hloubky k podstatě problému a zachytit celé spektrum názorů spojené se zkoumanou problematikou.

Ani to neznamená, že tato zjištění nelze zobecňovat. Pokud sociolog při diskuzích v různých lokalitách a při rozhovorech s různými jedinci nezávisle na sobě opakovaně naráží na podobnosti v názorech, postojích, obavách apod., smí z toho vyvodit, že tyto podobnosti poukazují na určitý obecnější sociální jev.

CO JSOU TO KVANTITATIVNÍ DATA?

Nejčastější technikou pro sběr kvantitativních dat je **dotazníkové šetření**. Často se používá jako způsob, jak statisticky přesně ověřit zjištění, která jsou výsledkem sběru kvalitativních dat. Má-li být zajištěna reprezentativita kvantitativních dat pro danou populaci (např. lokalita vytipovaná pro výstavbu úložiště), musí být stanovena kritéria výběru dotazovaných osob. To zajistí, že vzorek dotazovaných osob bude odrážet rozložení názorů v dané populaci. Jinými slovy řečeno: zatímco pomocí kvalitativního šetřená jsme zjistili, jaké názory se mezi lidmi vyskytují, pomocí dotazníků zjistíme, kolik lidí dané názory zastává.

1. fáze sběru kvalitativních dat: SKUPINOVÉ DISKUZE

Skupinové diskuze byly v jednotlivých lokalitách realizovány v těchto termínech:

LOKALITA	DATUM	MÍSTO KONÁNÍ
Čihadlo	11. 6. 2014	obec Deštná
Čertovka	12. 6. 2014	obec Blatno
Magdaléna	17. 6. 2014	obec Jistebnice
Hrádek	16. 7. 2014	obec Dolní Cerekev

V každé ze 4 lokalit byly realizovány 2 dvouhodinové skupinové diskuze, každé diskuze se účastnilo 5 až 7 obyvatel lokalit (nejčastěji 6 účastníků). Účastníci skupinových diskuzí byli vybíráni tak, aby jejich skladba v každé skupině byla co nejrozmanitější z hlediska místa bydliště v lokalitě, věku, vzdělání a postoji k projektu úložiště (cílem bylo dosáhnout, aby byli přítomni jak obyvatelé s odmítavým, tak obyvatelé se vstřícnějším postojem k projektu úložiště).

Hlavní zjištění

Za hlavní zjištění výzkumu považujeme názory, s nimiž jsme se v diskuzích setkali ve více lokalitách a které poukazují na problémy a úskalí dosavadního procesu vyhledávání hlubinného úložiště. **Rozhodujícím prvkem procesu vyhledávání je důvěra mezi jeho hlavními aktéry. Předpokladem této důvěry je věrohodnost informací podávaných odpovědnou organizací, otevřenost jednání jejích pracovníků a srozumitelnost aktivit organizace.**

<u>Informace a jejich zdroje</u>

- Hlavním zdrojem informací je SÚRAO (Správa úložišť radioaktivních odpadů), které je považováno za aktéra odpovědného za poskytování informací ve věci úložiště. Informace poskytuje, i když ne ve zcela spolehlivé kvalitě. Pravděpodobně to ze strany SÚRAO nebude vždy záměr, ale spíše důsledek nepřiměřeného využívání technik PR, které se pro povzbuzení důvěry nehodí. Nejde o situaci, kdy se má prodat produkt, ale navázat trvalý dialog o něčem, co budí obavy a provází nejistota.
- Informovanost lidí se dá popsat jako nedostatečná, útržkovitá, chaotická a nespolehlivá a vede k rozporům v uvažování obyvatel o hlubinném úložišti. Zdroje informací podtrhují výhody, choulostivé otázky jsou zamlčeny, komplexnější informace není dostupná; navíc realita, záměry, o nichž se informuje, se rychle mění.

- Na straně těch, kdo mají být informováni, jsou obavy, neinformovanost, nejasnosti vztažené k projektu úložiště. V takové situaci je nejjednodušší říci ne. Současně se poukazuje na nezájem lidí, neochotu vyhledávat informace a vůbec na rezignaci na využití příležitosti získat nějakou informaci. Ale nelze tvrdit, že nesouhlas je provázen nezájmem.
- Za známý, dostupný a věrohodný zdroj informací je často považováno sdružení Calla. Existuje představa, že sdružení Calla bere v úvahu širší souvislosti projektu a prezentuje je pro lidi přijatelným způsobem.
- Od SÚJB (Státní úřad pro jadernou bezpečnost) někteří obyvatelé očekávají, že by úřad mohl více vystupovat jako autorita v informování, přestože se zatím do procesu nezapojuje. Možná také SÚRO (Státní úřad radiační ochrany) by mohl být autoritou a zdrojem nezávislých odborníků.
- Pracovní skupina pro dialog o hlubinném úložišti nehraje pro informovanost širšího okruhu obyvatel téměř žádnou roli. Běžní obyvatelé o existenci této skupiny buď vůbec nevědí, anebo nevědí, v čem spočívá její činnost.
- Exkurze do zahraničních zařízení, které pořádalo SÚRAO, jsou hodnoceny jako nestranný zdroj informací, který některé obyvatele přiměl k vstřícnějšímu postoji k projektu úložiště.

Vnímání jednotlivých etap projektu hlubinného úložiště

- Obyvatelé nemají důvěru ve stát a v to, že s nimi stát bude jednat jako s rovnocennými partnery.
- Obyvatelům chybí podrobnější informace o připravovaných geologických průzkumech v lokalitách a jejich cíli. Neví se, jak rozsáhlé budou, zda budou zahrnovat vrty a jak hluboké, jak výrazně zasáhnou do přírody a krajiny a zda ji nějak zhyzdí, kde budou probíhat, jak bude regulován a kontrolován výzkumný postup.
- Zásadním zdrojem obav obyvatel je dlouhodobé nepohodlí, které by přinesla výstavba hlubinného úložiště. Představy, jak by výstavba probíhala, jsou neurčité a chaotické. Obavy jsou umocňovány nedostatkem informací.
- Existují pochybnosti o ekonomickém zajištění projektu a jeho dopadu na obyvatele. Bylo by prospěšné, aby řada podmínek projektu byla nastavena hned na začátku a lidé znali jasné odpovědi. Je pociťována nutnost provedení nezávislých analýz.

Kompenzace a garance

Když se hovoří o kompenzacích pro lokality za realizaci geologických průzkumů nebo za výstavbu úložiště, uvádějí obyvatelé většinou finanční kompenzace. Obyvatelé zatím dovedou jen v omezené míře uvažovat o garancích, které by od státu mohli požadovat v souvislosti s různými etapami projektu úložiště. Obecná představa je, že by kompenzace

a garance měly zabezpečit, že se ve vybrané lokalitě bude žít lépe, případně stejně jako dříve. To zahrnuje hlavně:

- nadstandardní občanskou vybavenost,
- nadstandardní sociální zabezpečení včetně podpory při zajištění práce,
- zachování rázu krajiny a uvedení krajiny do původního stavu,
- výkup pozemků za adekvátní cenu.

Kompenzace by měly být smluvně garantovány státem a zákonem, a to nejméně na dvě generace, tj. odhadem na 40 let.

2. fáze sběru kvalitativních dat: INDIVIDUÁLNÍ HLOUBKOVÉ ROZHOVORY

Skupinové rozhovory byly provedeny celkem s 9 zástupci významných nestátních a státních institucí zapojených do jednání o úložišti a s lidmi s expertními znalostmi. V rámci institucí jsme hledali osoby, které tyto instituce názorově reprezentují na významných postech a mají na starosti agendu související s rozhodováním o hlubinném úložišti. Délka každého rozhovoru byla 45 až 60 minut.

Rozdělení osob, s nimiž byly provedeny rozhovory:

Nestátní neziskové organizace	3
Státní instituce	2
Věda a výzkum	2
Legislativa	1
Zastupitelé	1

Hlavní zjištění

- Termín pro rozhodnutí o výběru dvou lokalit v roce 2018, který v současnosti zastává SÚRAO, je vnímán jako nereálný. Vzhledem k tomu, že času je do roku 2065 relativně dost, zdá se být nesmyslné zakládat jednání na krátkých termínech.
- Porušení slibu SÚRAO, že nezačne s geologickými průzkumy bez souhlasu obyvatel lokalit, je všemi aktéry s výjimkou Ministerstva průmyslu a obchodu vnímáno jako pochybení.

- Na straně účastníků jednání o úložišti, kteří nezastupují stát, je nespokojenost s tím, že v okamžiku, kdy se brzy přistoupí k realizaci neinvazivních geologických průzkumů, nejsou známa geologická kritéria výběru lokality. Tato nespokojenost vychází z předpokladu, že by nejdříve měla být na odborné úrovni formulována a veřejně komunikována kritéria výběru a teprve pak by měly následovat průzkumy ověřující vhodnost lokality vzhledem k těmto kritériím. Vzniká obava, že stát hodlá kritéria formulovat až dodatečně a že je bude přizpůsobovat výsledkům průzkumů tak, aby bylo možné stanovit finální a záložní lokalitu s jakýmikoli výsledky.
- Představitelé státních institucí i nestátních neziskových organizací se shodují, že by pro úspěch dalšího jednání o úložišti bylo vhodné vytvořit lokalitám podmínky k tomu, aby si mohly dovolit zaplatit vlastní nezávislé odborníky (zejm. geologie a technické obory), kteří by v jejich zájmu prověřovali odborné činnosti prováděné v souvislosti s hlubinným úložištěm a dbali o jejich správnost.
- Jednotliví účastníci jednání o hlubinném úložišti mají tendenci přičítat si zásluhy za dílčí úspěchy dosavadního vývoje jednání a naopak svalovat na jiné účastníky odpovědnost za nezdary.
- Zásluha Pracovní skupiny pro dialog tkví v kultivaci jednání o hlubinném úložišti: účastnici jednání společně zasedli ke stolu a naučili se vzájemně diskutovat a hledat řešení. Méně známý je druhý důležitý výsledek činnosti Pracovní skupiny pro dialog, že se jí podařilo připravit návrh věcného záměru zákona o zapojení obcí do procesu výběru lokality pro úložiště.
- Panuje shoda, že v souvislosti s problémem, jak naložit s vyhořelým jaderným palivem a radioaktivními odpady, neexistuje alternativa vůči výstavbě hlubinného úložiště. Otevřené je, jak přesně úložiště projektovat. Vzhledem k náročnosti projektu zaznívá z některých stran názor, že by bylo efektivnější postavit jedno velkokapacitní mezinárodní hlubinné úložiště. Je tu ale vědomí, že tato alternativa je politicky neprůchodná. Kromě toho se neslučuje se současnou politikou Evropské unie, dle níž je každý stát individuálně odpovědný za nakládání s vlastním vyhořelým jaderným palivem a radioaktivními odpady.
- Výstavba hlubinného úložiště by měla být řízena a kontrolována státem - odpovídá to dlouhodobosti a náročnosti projektu. Nejsou ale důvody bránit tomu, aby si stát na realizaci dílčích prací najímal soukromé firmy.